

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

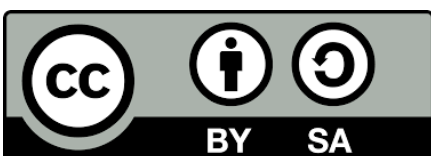

Τίτλος Μαθήματος: Εκπαιδευτική Πολιτική Ι : Επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών και διοίκησης εκπαίδευσης

Ενότητα: Θεωρητική παράδοση της κοινωνιολογίας των επαγγελματιών

Διδάσκουσα : Καθηγήτρια Σιάνου-Κύργιου Ελένη

Τμήμα: Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΝΟΤΗΤΑ 4η

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Επάγγελμα και κοινωνιολογική θεωρία

Το επάγγελμα κατέχει κεντρική θέση στην κοινωνιολογική θεωρία από το 19^ο αιώνα, όταν συγκροτούνται τα έθνη-κράτη, προωθείται η εκβιομηχάνιση της παραγωγής, διευρύνεται ο κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας. Αναδύονται τα επαγγέλματα, τα οποία ασκούνται από την ανερχόμενη μεσαία τάξη και οργανώνονται οι επαγγελματικές ενώσεις που αντικαθιστούν τις συντεχνίες. Οι περισσότερες μελέτες είναι επηρεασμένες από την αγγλοσαξονική παράδοση, εφόσον τα επαγγέλματα και ο σχετικός προβληματισμός αναπτύσσονται στα κράτη με περιορισμένο παρεμβατισμό στην οικονομική και την κοινωνική ζωή που είναι οργανωμένη με βάση τις αρχές της φιλελεύθερης φιλοσοφίας.

Ο Durkheim υποστηρίζει ότι τα επαγγέλματα παίζουν σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της οργανικής αλληλεγγύης. Περιγράφει τα χαρακτηριστικά τους και προτείνει την οργάνωση των ασχολουμένων με το εμπόριο και τη βιομηχανία σε επαγγελματικές ενώσεις, ώστε τα μέλη τους να αποδεχθούν τις ηθικές επιταγές, να υποτάξουν το ατομικό στο συλλογικό συμφέρον και να συμβάλουν στην κοινωνική πρόοδο.

Τον 20^ο αιώνα, όταν συντελούνται οι μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές και πολλαπλασιάζονται τα επαγγέλματα, ο Tawney υποστηρίζει πως είναι προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας λειτουργικής κοινωνίας που θα διασφαλίζει το ατομικό και το συλλογικό συμφέρον.

Ο Weber συνδέει την ανάπτυξη του καπιταλισμού με την αλλαγή του παραδοσιακού νοήματος της εργασίας και της στάσης των ατόμων απέναντι σε αυτή. Εξετάζει τα επαγγέλματα σε σχέση με τις διαδικασίες αποκλεισμού, με τις οποίες οι ασκούντες αυτά διασφαλίζουν τη δύναμη και τα προνόμιά τους.

Ο Parsons μελετά τα επαγγέλματα για να ανιχνεύσει τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τις βιομηχανικές από τις παραδοσιακές κοινωνίες και να αποδείξει τη συμβολή τους στην κοινωνική συναίνεση και συνοχή.

Η μακρά θεωρητική παράδοση αξιοποιείται μεταπολεμικά, παρότι οι οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις μετασχηματίζουν τα χαρακτηριστικά των επαγγελμάτων. Η διάδοση της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου αυξάνει τον αριθμό των εχόντων υψηλού επιπέδου εκπαίδευση και πληθαίνουν τα επαγγέλματα. Αυτό μάλιστα θεωρείται αναμενόμενο, υπό την έννοια ότι κάθε βιομηχανικά αναπτυσσόμενη κοινωνία είναι παράλληλα και μια επαγγελματικά αναπτυσσόμενη κοινωνία. Οι βασικότερες ερμηνευτικές προσεγγίσεις, στις οποίες στηρίζονται οι μελέτες για τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών είναι τρεις.

Δομολειτουργική προσέγγιση

Η δομολειτουργική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία η συγκρότηση των επαγγελμάτων είναι μια φυσική εξέλιξη που ωφελεί τους ασχολούμενους με αυτά και το κοινωνικό σύνολο. Επάγγελμα είναι κάθε έμμισθη εργασία που ακολουθεί ένα εξελικτικό μοντέλο ανάπτυξης και διακρίνεται από τις άλλες απασχολήσεις, γιατί έχει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Για να ενταχθεί μια απασχόληση στα επαγγέλματα, χρειάζεται να καλύπτει μια κλίμακα κριτηρίων με δύο διαστάσεις. Η μία περιγράφει τα ιδιαίτερα και σταθερά χαρακτηριστικά, η άλλη τη σημασία τους για τη συντήρηση του κοινωνικού συστήματος.

1. Οι ασκούντες ένα επάγγελμα κατέχουν μια διαπιστευμένη, κωδικοποιημένη και υψηλού επιπέδου, θεωρητική και πρακτική,

γνώση που κατοχυρώνει την πραγματογνωμοσύνη του ειδικού. Εξασφαλίζει την εξοικείωση με το γλωσσικό κώδικα των ομοτέχνων που είναι απρόσιτος στο ευρύ κοινό. Ακόμη, εξασφαλίζει την αναγκαία κοινωνικοποίηση που αναπτύσσει τις ηθικές δεσμεύσεις για να ανταποκρίνονται με υπευθυνότητα στο έργο τους, να παρέχουν υψηλού επιπέδου υπηρεσίες σε όλους τους πολίτες και να νομιμοποιούν τα προνόμια τους. Επίσης, εξασφαλίζει την καλλιέργεια της κατάλληλης επαγγελματικής ταυτότητας που εξασφαλίζει ένα συγκεκριμένο τρόπο «σκέπτεσθαι, αισθάνεσθαι, πράττειν». Ενδυναμώνει τους δεσμούς με το αντικείμενο της εργασίας και τη διάθεση να ανανεώνουν τις γνώσεις, να βελτιώνουν το έργο τους.

2. Οι ασκούντες τα επαγγέλματα εκπροσωπούνται από μια επαγγελματική ένωση/ σύλλογο που έχει τη θεσμικά κατοχυρωμένη εξουσία της αυτορρύθμισης. Με αυτή ελέγχει την πρόσβαση των νέων μελών και επιβάλλει τιμωρία σε όσους δεν τηρούν τους κανόνες δεοντολογίας. Έτσι περιορίζει τα φαινόμενα της αυθαιρεσίας, κατάχρησης της αυτονομίας και ενισχύει τη δέσμευση των μελών να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους με αλτρουιστική φροντίδα για το κοινωνικό συμφέρον.
3. Οι ασκούντες τα επαγγέλματα έχουν την αυτονομία να διαχειρίζονται, κατά την κρίση τους, τις καταστάσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην επιτέλεση του έργου τους.
4. Απολαμβάνουν υλικά και συμβολικά οφέλη που νομιμοποιούνται για το υψηλό επίπεδο γνώσης, την υπευθυνότητα, το σεβασμό των

κανόνων δεοντολογίας και των ηθικών επιταγών που αμβλύνουν την σύγκρουση ατομικού και κοινωνικού συμφέροντος.

Οι θεωρίες της σύγκρουσης

Σύμφωνα με τη μαρξιστική προσέγγιση η συγκρότηση και οι λειτουργίες των επαγγελματιών συνδέονται με την ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος. Συμβάλλουν στη συντήρηση της κοινωνικής δομής που απεικονίζει την άνιση κατανομή του πλούτου, των προνομίων και της εξουσίας. Η ιατρική, για παράδειγμα, που μονοπωλεί τις υπηρεσίες στον τομέα της υγείας, συγκροτήθηκε σε επάγγελμα όχι μόνο για να περιφρουρηθεί η άσκηση της από άτομα με υψηλού επιπέδου ειδική γνώση, αλλά και για να διασφαλισθεί η στρατολόγησή τους από τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις, να κατοχυρωθούν τα προνόμια τους.

Κατά μία θεώρηση, η συγκρότηση των επαγγελματιών προέκυψε από τη σύγκρουση της αστικής με την εργατική τάξη και την ανάπτυξη της μεσαίας τάξης που εντάσσονται οι ασκούντες αυτά. Η μεσαία τάξη παίζει σημαντικό διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ των δύο τάξεων στη κορυφή και στη βάση της πυραμίδας και, συνεπώς, μειώνει τις πιθανότητες σύγκρουσης μεταξύ τους. Συμβάλλει στη συντήρηση των σχέσεων εξουσίας και εκμετάλλευσης, διευκολύνει την ιδιοποίηση της υπεραξίας από τους κατόχους των μέσων παραγωγής.

Η ανάπτυξη των επαγγελματιών είναι αποτέλεσμα της στρατηγικής που εφαρμόζει η αστική τάξη για να υποτάξει την εργατική στις ανάγκες του κεφαλαίου και, παράλληλα, να ασκήσει ηγεμονικό έλεγχο στον εργασιακό και τον κοινωνικό χώρο. Προς το σκοπό αυτό, διευκολύνει τη διεύρυνση της μεσαίας τάξης με την ανάπτυξη της δημόσιας εκπαίδευσης και τη στελέχωση των κρατικών υπηρεσιών με τους κατέχοντες τίτλους σπουδών που ανήκουν

κατά κανόνα σε αυτή. Εξασφαλίζει την αναπαραγωγή της, θέτοντας φραγμούς κατά την πρόσβαση στις υψηλότερες βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος που περιορίζουν τη συμμετοχή της εργατικής τάξης.

Η συγκρότηση των επαγγεμάτων συνδέεται με την αμυντική στρατηγική της μεσαίας τάξης για να αποφύγει τους κινδύνους από τη δημιουργία των μονοπωλίων που απειλούσαν το μέλλον των μικρών επιχειρήσεων, τις εξεγερμένες λαϊκές τάξεις και την εκβιομηχάνιση της παραγωγής. Θέτει ως προϋπόθεση για την άσκηση των επαγγεμάτων την κατοχή τίτλων από τις ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης, στις οποίες η πρόσβαση είναι προνόμιο των παιδιών της κυρίως. Χρησιμοποιεί, δηλαδή, την εκπαίδευση ως ασπίδα προστασίας κατά της απειλής να προλεταριοποιηθεί και μέσο για να εξασφαλίσει στους γόνους της τη μεταβίβαση του επαγγελματικού της κεφαλαίου.

Πρόκειται για μια στρατηγική που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, αφού επενδύει ό,τι δύναται για να εξασφαλίσουν τα παιδιά της τίτλους σπουδών υψηλής ανταλλακτικής αξίας. Με τις οικονομίες και τις θυσίες της προσπαθεί, μέσω της εκπαίδευσης, να κληροδοτήσει στους γόνους της τα προνόμιά της, κατ' ανάλογο τρόπο που η αστική τάξη κληροδοτεί την ιδιοκτησία της.

Σύμφωνα με τη βεμπεριανή προσέγγιση τα επαγγέλματα ασκούνται από άτομα που διαθέτουν ειδική, υψηλού επιπέδου διαπιστευμένη γνώση. Για το λόγο αυτό μονοπωλούν την παραγωγή ενός έργου ή την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών και απολαμβάνουν υλικά και συμβολικά οφέλη.

Η συγκρότηση και οι λειτουργίες των επαγγεμάτων ερμηνεύονται με την έννοια του *social closure* που χρησιμοποιεί ο Weber στο έργο του *Οικονομία και Κοινωνία* για να αναλύσει τις τυπικές μορφές επαγγελματισμού και να τις

συνδέσει με τη γραφειοκρατική οργάνωση του κράτους. Να αναδείξει, επίσης, τις συνθήκες συγκρότησης των επαγγελμάτων, τις μορφές δράσης, μέσα από τις οποίες οι ασκούντες αυτά διασφαλίζουν τα υλικά και συμβολικά οφέλη.

Δίνει έμφαση στη στρατολόγηση και την πρόσβαση στο επάγγελμα και εξετάζει τον επαγγελματισμό ως μια στρατηγική μονοπωλιακού ελέγχου.

Μέσω αυτού επιδιώκεται να συντηρηθεί 'κλειστός' ο εργασιακός χώρος, οι εργαζόμενοι σε αυτόν να διασφαλίσουν ή να επεκτείνουν τα οφέλη, να ρυθμίσουν, γενικότερα, τις συνθήκες εργασίας προς όφελός τους.

Στο πλαίσιο αυτό υποστηρίζεται ότι ο αποκλεισμός είναι μια στρατηγική των ασκούντων τα επαγγέλματα για να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό, ώστε να παραμείνει η εργασία τους προνόμιο ενός περιορισμένου αριθμού 'εκλεκτών' και να βελτιωθεί η θέση τους στην κοινωνική δομή. Χρησιμοποιείται ως παράδειγμα το ιατρικό επάγγελμα που επιβεβαιώνει την αποτελεσματικότητά της, γιατί περιορίζει το δικαίωμα άσκησης μιας ωφέλιμης για το κοινωνικό σύνολο εργασίας σε λίγους και νομιμοποιεί τα προνόμια της υπεροχής τους.

Βασιζόμενες σε αυτό το σκεπτικό πολλές μελέτες επισημαίνουν πως η δυνατότητα να μονοπωλούν τις οικονομικές και κοινωνικές ευκαιρίες έχει μεγάλη σημασία για τους ασκούντες τα επαγγέλματα στις κοινωνίες της ελεύθερης αγοράς. Προασπίζουν τα προνόμιά τους και παρεμποδίζουν την επέκταση των δραστηριοτήτων τους σε συναφείς απασχολήσεις, ενώ παράλληλα διατηρούν περιορισμένο τον αριθμό των μελών τους για να παραμείνει υψηλή η ανταλλακτική αξία του έργου τους.

Ο αποκλεισμός για τη μονοπώληση των προσόντων και την περιφρούρηση των προνομίων διασφαλίζει και την εξουσία που συνεπάγεται η

άσκηση ενός επαγγέλματος. Για το λόγο αυτό οι επαγγελματικές ενώσεις ελέγχουν την είσοδο στο επάγγελμα, παρεμποδίζουν άλλες ομάδες να δράσουν στον ίδιο χώρο, τις εγκλωβίζουν σε χαμηλότερου κύρους απασχολήσεις ή σφετερίζονται το κύρος και τα προνόμια άλλων για να αυξήσουν τα οφέλη τους. Παράλληλα, περιφρουρούν το κύρος τους, ρυθμίζοντας τη συμπεριφορά των μελών τους και κατοχυρώνοντας την ανταλλακτική αξία των παραγόμενων αγαθών ή των υπηρεσιών στην ‘αγορά’.

Είναι προφανές πως η θεώρηση αυτή αναφέρεται σε μια στρατηγική που εκδηλώνεται με δύο μορφές:

- του σφετερισμού που παρεμποδίζει τη βελτίωση της θέσης μιας ομάδας εργαζομένων εις βάρος ενός επαγγέλματος για να συντηρήσει την υπεροχή του, και
- της άσκησης εξουσίας, που εξασφαλίζει την υποταγή των κατώτερων.

Η βεμπεριανή προσέγγιση επικρίνεται ως ανεπαρκής, γιατί δεν αναλύει τα βαθύτερα αίτια του αποκλεισμού. Δεν ερμηνεύει τις λειτουργίες των επαγγελμάτων στις χώρες με ισχυρό κρατικό παρεμβατισμό, παραβλέπει τον κρατικό έλεγχο που περιορίζει την αυτονομία των ασκούντων αυτά.

Σύμφωνα με τον Bourdieu βασική λειτουργία των επαγγελμάτων είναι να προστατεύσουν την προνομιακή θέση τους στην κοινωνική δομή, μονοπωλώντας τη γνώση και τις υπηρεσίες για να περιφρουρήσουν τα οφέλη των μελών τους.

Οι επαγγελματικές ενώσεις ελέγχουν την πρόσβαση στη συγκεκριμένη εργασία, αποδεχόμενοι κάποιους και αποκλείοντας άλλους, ώστε να μεγιστοποιούν τα οφέλη από το συμβολικό κεφάλαιο και τον επαγγελματικό τους ρόλο (Bourdieu, 2002).

**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

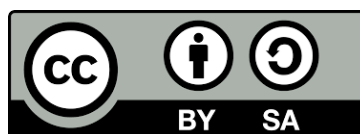
Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκουσα : Καθηγήτρια Σιάνου-Κύργιου Ελένη.
«Εκπαιδευτική Πολιτική Ι : Επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών και διοίκησης
εκπαίδευσης. Θεωρητική παράδοση της κοινωνιολογίας των επαγγελματιών». Έκδοση: 1.0.
Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1252>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

[1] <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.